

Шлях

Пра тое, як распачалася наша роварная вандроўка па маршруце «Валожынскія гасцінцы», я пісала 21 жніўня. Пра тое, дзе знайсці патрэбную інфармацыю і як дабрацца да пачатку маршруту. Пра наведванне колішняй сядзібы вялікага беларускага мастака Фердынанда Рушчыца. Пра ўнікальныя і вельмі прыгожыя могілкі часоў Першай сусветнай вайны ў вёсцы Дзесятнікі. Пра ацалелы дом паляўнічага і маляўнічы парк у сядзібе Храптовічаў «Адравонж». Аднак далей нам сустрэліся не менш прыгожыя краявіды і добрыя людзі.

Месца сілы Вішнева

Вішнева — месца, безумоўна, унікальнае. Сюды варта зазірнуць (нават калі вы без ровара). Нам жа пашчасціла там апынуцца спякотным летнім днём, пасля доўгага пераезду. І адразу папіць надзвычай смачнай вады і аднавіць сілы каля крыніцы, якая цячэ адразу за касцёлам Дабравешчання Найсвяцейшай Панны Марыі: лічыцца, што вада тут гаючая.

Мы затрымаліся каля крыніцы надоўга, зноў і зноў зачэрпваючы чыстую і прахалодную ваду. Зрэшты, і абмеркаваць было што. Згадвалі Сымона Буднага, які жыў усяго за сем кіламетраў ад Вішнева ў Лоску і быў у свой час выдатным дзеячам Рэфармацыі, выдаў першую кнігу на тэрыторыі сучаснай Беларусі. А жыццё сваё скончыў даволі сумна, быў адлучаны ад царквы, пазбаўлены сану і свой зямны шлях, поўны нягод і матэ-

рыяльных цяжкасцяў, завяршыў таксама ў Вішневе.

Але варта пачаць усё-такі з га-лоўных сённяшніх слаўтасцяў Вішнева. Сярод іх касцёл Дабравешчання Найсвяцейшай Панны Марыі. На фасадзе можна пабачыць дату 1424 — гэта год яго заснавання вялікім князем Вітаўтам (па іншых звестках, кашталянам віленскім Сямёнам Гедыгольдавічам).

«За час свайго існавання касцёлу ўсё ж давялося зведаць нека-торыя змены, прычым неаднойчы. Спачатку ён быў перабудаваны ў стылі барока, але пасля моцнага пажару 1771 года аднаўляўся на сродкі сям’і Храптовічаў: акрамя замены інтэр’ера (з’явіліся не-характэрныя для барока, амаль гатычныя ўзорыстыя скляпенні, шмат фрэскавага жывалісу, алта-ры XVIII стагоддзя з драўлянымі скульптурамі), былі прыбудаваны дзве квадратныя капліцы каля ал-тарнай часткі. Але найбольш пры-



кметныя знешнія змены адбыліся тут ужо ў пачатку XX стагоддзя, калі быў зменены фасад будынка: у 1906 годзе над уваходам выраслі дзве звыклых для традыцыйнага барока вежы».

Побач з касцёлам знаходзіцца прыгожая званіца, якая ў той жа час з’яўляецца варотамі. Яна была пабудавана ў другой палове XIX стагоддзя. Па лесвіцы можна падняцца, дакрануцца да звонаў, паглядзець з вышыні на наваколле.

Менавіта ў гэтым касцёле ў свой час служыў легендарны ксёндз Уладзіслаў Чарняўскі. У савецкі час Вішнева было адзіным месцам ва ўсёй краіне, дзе службы працягвалі весціся па-беларуску! Ці ж не

сапраўдны гэта подзвіг мужнасці і стойкасці? Пахаваны ксёндз тут жа, у касцельным дворыку.

На старых могілках у Вішневе знайшла апошні спачын вядомая паэтка Канстанцыя Буйло. А побач з ёй Пятро Бітэль — яго пераклад паэмы Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш» на беларускую мову, зроблены падчас зняволення ў ГУЛАГу на мяхах з-пад цэменту, прызнаны самым блізкім да арыгінала.

Праехаўшы касцёл Найсвяцейшай Панны Марыі, непадалёк можна ўбачыць царкву Святых Казьмы і Дзям’яна.

«Царква была пабудавана ў 1865 годзе ў рэтраспектыўна-рускім стылі, які атрымаў асабліва значнае распаўсюджанне ў Беларусі пасля падаўлення нацыянальна-вызваленчага паўстання 1863 года. У разгроме паўстання сумна праславіўся віленскі генерал-губернатар Мураўёў, апантаны русіфікатар, які атрымаў у народзе мянушку «вешальнік». Цэрквы, якія следам за тым сталі паўсюдна будавацца па тыпавых праектах, дасланых са сталіцы Расійскай Імперыі, у народзе ахрысцілі «мураўёўкамі».

Праехаўшы царкву, праз колькі дамоў можна пабачыць дом дзявятага прэзідэнта Ізраіля Шымона Перэса, лаўрэата Нобелеўскай прэміі міру. У свой час Шымон эміграваў адсюль у Палесціну. Яго родныя, якія засталіся ў Вішневе, у 1941 годзе загінулі ў агні халакосту.

Мосцік праз багну

У папярэднім артыкуле пра «Валожынскія гасцінцы» я згадвала нашага анёла Сяргея. Адзначу, што ён працягваў з’яўляцца побач вельмі дарэчы: калі трэба было



ФРАНЦЫСК СКАРЫНА — гонар беларускай нацыі. Ён сапраўдны феномен — гістарычны, культурны і проста чалавечы. Чалавек, пра жыццё якога мы ведаем даволі мала, але пра яго напісана вельмі шмат. Ён хіба не самы вядомы беларус у свеце. Юнак з купецкай сям’і «из славного града Полоцька» (як ён пазней адзначаў у сваіх кнігах) здолеў паступіць у Кракаўскі ўніверсітэт і спасцігнуць таямніцы тагачаснай навукі, стаць сакратаром караля Дацыі (Даніі), уразіць сваімі пазнаннямі ўмудроных прафесараў слаўтага Падуанскага ўніверсітэта. У грамаце ад 9 лістапада 1512 года адзначалася: «Ён праявіў сябе настолькі слаўна і дастойна ў час гэтага свайго строгага экзамену, калі выкладаў адказы на зададзеныя яму пытанні і калі абвясціў прапанаваныя яму доказы, што атрымаў аднадушнае ўхваленне ўсіх вучоных без выключэння і было прызнана, што ён мае дастатковыя веды ў галіне медыцыны». Грамату падпісалі 24 магістры. І ў далейшым пра Фрацыска Скарыну як пра выдатнага чалавека і культурнага дзеяча з пахвалой казалі надзеленыя высокай уладай асобы. Вось прускі герцаг Альбрэхт паведамляе 16 мая 1530 года віленскаму ваяводзе Альбрэхту Гаштольду аб прыездзе ў Кёнігсберг Францыска Скарыны, называючы яго «даравітым выкладчыкам», адзначаючы як ягоны «дзівосны талент, так і найвышэйшае майстэрства, якое ён дэманструе са здзіўляючым бляскам і вопытнасцю». У 1532 годзе Скарыну ўзяў пад сваю асабістую апеку кароль польскі і вялікі князь літоўскі Жыгімонт Казіміравіч, «лічачы вартай даверу дабрачыннасць, незвычайную вучонасць у мастацтве, медыцыне, дасведчанасць і ўменне». Зразумела, што такога высокага прызнання не можа заслужыць звычайны пасрэдны чалавек, нават магнат.

ПАНТЭОН МЯЧЫНЫ

Сапраўднай гістарычнай з’явай стала выданне Скарынам у 1517 годзе ў Празе першых друкаваных беларускіх кніг (і ўвогуле ўсходнеўрапейскіх). Далёка ад радзімы, без трыва-лай падтрымкі, без аднадумцаў, амаль у адзіночку ён пачаў вялікую справу. Ягоная асветніцкая дзейнасць яскравым метэ-орам расквіццала небасхіл тагачаснай беларускай культуры.

Пра Скарыну можна казаць як пра асветніка, які сваімі кнігамі даў «детем малым початок всякое доброе науки, dorosлым помножение в науце»; вучонага-лінгвіста, які першы пераклаў Свяшчэннае Пісанне з царкоўнаславянскай мовы на размоўную мову народа — сваю родную, «наболей с тое прычыны, иже мя милостивый Бог с того языка на свет пустил», як пра друкара-наватара, які выкарыстаў у кнігадрукаванні шэраг новаўвядзенняў — тытульны ліст і кампактны фармат кнігі; як пра мастака-дызайнера, які ўпрыгожыў свае кнігі высокамастацкімі гравюрамі, застаўкамі, прыгожымі віньеткамі і ініцыяламі; як пра мысляра, які сцвярджаў гуманістычныя ідэі і праслаўляў творчую дзейнасць чалавека; як пра патрыёта, які ганарыўся сваім слаўным Полацкам; як пра медыка, які быў асабістым лекарам віленскага біскупа Яна; як пра батаніка, які даглядаў каралеўскі сад у Празе; як пра гандляра і нават авантурыста. І ён па-ранейшаму застаецца для нас загадкай. Ад Скарыны, як ад напасці, у 1525 годзе ўцякае з Вітэнберга сам бацька Рэфармацыі Марцін Лютэр. Нібыта доктар Францыск прыехаў у Вітэнберг зжыць Лютэра. Загадкавы эпізод з біяграфіі Скарыны. Загадкавы

Францыск Скарына (? — каля 1552)

іншы выпадак, калі Скарына ў 1530-м з’ехаў з Кёнігсберга, звёўшы з сабой лекара і друкара, што выклікала прыкрасць у прускага герцага. Таямнічая паездка Скарыны ў Маскву, дзе публічна спалілі яго кнігі. Не яснай падаецца і гісторыя арышту Скарыны ў 1532 годзе за пазыкі ягонага брата Івана Скарыны. Як высветлілася, Францыск да братавых пазык не меў дачынення. Але відавочна выконваў таемныя даручэнні віленскага біскупа Яна — пазашлюбнага сына караля Жыгімонта Казіміравіча. Ці не таму кароль выдаў Скарыну прывілей на асаблівую каралеўскую ласку, вызваліў яго ад усіх павіннасцяў і гарадскіх службаў, забараніў усім саноўным умешвацца ў ягоныя справы, якія ні былі б яны важныя ці нязначныя. Якія мог справы шэрага кардынала ўрада Вялікага Княства Літоўскага выконваць Скарына? Як бачым, шмат чаго з жыцця Францыска Скарыны застаецца па-за ўвагай гісторыі, ахутана завесай таямніцы.

Феномен Скарыны праявіўся ва ўсім яго жыцці і дзейнасці. Ягоная цяга да ведаў — гэта праява духоўных патрэбнасцяў тагачаснага беларускага грамадства. Ягоная асветніцтва — гэта ўжо духоўная патрэба самога Скарыны быць карысным «людям простым, посполитым». Ягоныя кнігі сталі ўзорам для кнігадрукароў. Ягоныя думкі — узорами філасофскага разумення чалавечага жыцця і прызначэння. Ягоная культурная дзейнасць далучыла беларускую культуру да еўрапейскай. Ягоныя гравюры — гэта своеасаблівая мастацкія навелы аб тагачасным жыцці. Багатыя